

ספרי וההלכות

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת בראשית

תהילים

אבני חן וגטפי שיח
בפרקי נעים זמירות ישראל

אלו ששכנו בעולם מקדם וישבחו לפניו. ולכן הביא הבורא את מי המבול לשטוף את אותם האנשים שמרדו לפניו.

מבואר בדברי המדרש, שכל בריאה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נבראה כדי שתשבח ותרום למלכו של עולם. דוגמא לדבר מצינו בפרק שירה, שכולו מלא שירות ותשבחות לבורא כל עולמים, הנאמרות על ידי כל ברייתו.

לפיכך חפץ הבורא בשבח הנעלה והמרום מכולם, הנשמע מפי האדם, אמנם בחלוף הימים באו הדורות הבאים וקלקלו ולא הכירו במציאות הבורא, לכן מאס בהם הבורא והעביר מעל פניו באמצעות המים שהיו הראשונים לשבח ולהאדיר את שמו.

מרחיב בעל 'שפת אמת' ומבאר: ידוע ומפורסם (ראה אבות סוף פ"ו), שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו, כפי שנאמר (ישעיה מ"ג ז): 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו'.

כל העולמות כולם: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה - כולם נבראו בבחינת 'כל פעל ה' למענהו' (משלי טו ד), וכדברי רבותינו במדרש תנחומא (ויקרא יז) שכולם לקלוסו יתברך נבראו. וכן כל פרט ופרט מן הנבראים נעשה כדי לספר תהלות הבורא, ככתוב בפסוק שלפנינו: 'השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע'.

אמנם, חילוק גדול יש בין האדם לשאר הנבראים; כל הברואים - עצם מציאותם היא המהלל ומספרת כבוד א-ל, אבל האדם שהוא בר דעת וניתנו בו השכל וכח הדיבור, יכול להוציא את העדות מן הכח אל הפועל. ומטעם זה זכה האדם לחכמה עליונה, ולהבין עומק תכליתה, עד שיוכל לספר בשבח בן מקום תהלות הבורא, ולא רק כסיפור בעלמא.

ובאמת הדברים תלויים זה בזה. מצד אחד, ככל שדעתו של אדם מרוממת יותר, כך יכול הוא לשבח יותר. ומצד שני, ככל שינצל את דעתו וחכמתו לשבח של מקום, כך יזכה מן השמים להיות יודע דעת עליון ותתגבר

ישיבת תהלות ישראל

השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע (תהלים יט ב).

כל פרט ופרט מן הנבראים נעשה כדי לספר תהלות הבורא, ככתוב (תהלים יט ב): 'השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע'.

אמנם, חילוק גדול יש בין האדם לשאר הנבראים; כל הברואים - עצם מציאותם היא המהלל ומספרת כבוד א-ל, אבל האדם שהוא בר דעת וניתנו בו השכל וכח הדבור, יכול להוציא את העדות מן הכח אל הפועל. ומטעם זה זכה האדם לחכמה עליונה, כדי שיוכל להשיג את שורש הבריאה ולהבין עומק תכליתה, עד שיוכל לספר בשבח של מקום תהלות הבורא, ולא רק כסיפור בעלמא.

ביאור לדבר יש בידינו מתורתו של הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (בראשית תרס"א) על פי משלם של חכמינו ז"ל (ב"ר ה א), שהמשילו את בריאת העולם למלך שבנה ארמון והושיב בתוכו אנשים אלמים, ובכל בוקר כשהיה חולף המלך על פניהם היו שואלים בשלומם ומהללים אותו באמצעות קריצות עין ותנועות ידים.

אמר המלך לעצמו: 'אם כך משבחים אותי האלמים, מוטב שאושיב בארמון אנשים יהודעים לדבר וישבחוני פי כמה וכמה'.

הושיב המלך בארמון אנשים חכמים יודעי דבר. לימים קמו אותם אנשים וערערו על הארמון בטענה ששייך להם ולא למלך. הרהר המלך בדעתו ואמר: "מוטב שאחזור להושיב בתוכו אנשים אלמים כבימים עברו".

כך היה בראשית בריאת העולם. בתחילה היה העולם מלא מים והיו אלו משבחים את הבורא, ככתוב (תהלים צג ד): 'מקולות מים רבים אדירים משברי יום אדיר במרום ה', "אמר הקדוש ברוך הוא: מה אם אלו שאין להן לא פה ולא אמירה ולא דיבור והרי הן מקלסים אותי, כשאברא אדם על אחת כמה וכמה!"

לימים עמדו בני האדם בדור המבול, בדור אנוש ובדור הפלגה ומרדו בו, אמר הקדוש ברוך הוא: "יבואו אלי

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

הנצורה ויזכרה

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (בראשית א א).

המליץ הרב הקדוש רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זי"ע בספרו 'דגל מחנה אפרים' את הפסוק הפותח את פרשת בראשית, ואת התורה כולה - 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', על חובת האדם בעולמו לשבר את המידות הרעות שנוולו עמו, לתקנם ולהפכם לטוב.

כי 'בראשית' על ידי החכמה הקרויה 'ראשית' כתרגום הירושלמי על בראשית - 'בחכמתא', יכול אדם לברוא לעצמו - להיות 'ברא', 'טבע' חדש ומתוקן, שהרי 'א-להים' עולה בגימטריא 'הטבע'.

כי התורה נצחית היא, וכל מה שיש בעולם, יש גם באדם המכונה עולם קטן, ומי שזכה לשכל וחכמה, בורא לעצמו טבע חדש ומשנה את הטבעים הרעים שנוולו בהם.

כך אמר החכם מכל אדם (משלי יט א) 'שכל אדם האריך אפו', כי כעס בחיק כסילים 'נח' (קהלת י ט), כי החכם מבין את שעליו לעשות, ולתקן את מידותיו.

כלל הוא בפי קדמונינו: הצורה, צריך שתדמה ליוצרה. כלומר על הנברא לשאוף להדמות לבוראו, וכשם שיוצר הכל ברא את הטבע בעולם על ידי חכמה כתרגום הירושלמי 'בחכמתא ברא ה', כך יכול האדם לברוא לו טבע חדש על ידי החכמה. ואלו דברי רבינו יוסף אלבו זי"ע בספר 'העקרים' (מאמר ג פ"ב) בבארו את ההבדל בין 'יצירת בעלי החיים שנבראו בשלמותם וזכר ונקבה יחד, ונאמר בהם 'כי טוב', לבריאת האדם שנברא לבדו עד שהפיל עליו הבורא תרדמה וברא עזר כנגדו מצלעו, ולא נאמר בו 'כי טוב'.

לפי שבעלי החיים אין השגת שלמות אחרת. כמות שנבראו - זו שלמותם ותכליתם, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (חולין ס. ב) שכמותם נבראו ובצביונם נבראו.

לכן נאמר בהם 'כי טוב' לפי שתיכף עם בריאתם היו בשלמות האפשרית, ואין להם כל שלמות אחרת להשיג.

לעומת זאת, בבריאת האדם רק החל השלב הראשון בדרכו לקנין השלמות והשגתה, על כן לא נאמר בו 'כי טוב', לפי שעדיין לא הגיע אל הטוב.

זו כוונת שלמה המלך עליו השלום באומרו (קהלת א ז) 'טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו': יום המות הוא סיום מסעו

הארץ של האדם בעולם הזה, אז הגיע אל השלמות האפשרית, ואילו יום הולדו הוא רק תחילת המסע.

שלמות זו קיימת באדם בכח, אך גנוזה היא במעמקי נפשו, וכל עבודת חייו היא להוציאה מן הכח אל הפועל.

זו גם הסיבה שהאדם נברא בתחילה ללא בת זוג, לפי שהיא מסמלת את העזר כנגדו - לסייע לו בדרכו לקנין השלמות, שיש להוציאה מן הכח אל הפועל.

לאור דברי רבינו יוסף אלבו, חשף הגאון הקדוש רבי משה מאהעל זי"ע בספרו 'ישמח משה' את עומק דברי חכמינו ז"ל (ב"ר ח ה) על הפסוק (בראשית א כו) 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', שנאמר בלשון רבים 'נעשה אדם', ולא 'אעשה אדם', ללמדנו מדת ענוה שיהא הגדול נמלך בקטן.

מפני שעיקר בריאת האדם היא עבור קנין השלמות ששייך בעבודתו, ובעת בריאתו אינו בגדר 'אדם' השלם, אלא חסר מכל וכל.

רק לאחר שיתייגע ויעמול להוציא את השלמות מן הכח אל הפועל, יא הוא 'אדם' ראוי לשמו. ועל כן נאמר 'נעשה', לפי שרק בתוספת עשייתו ועבודתו העצמית ראוי הוא להחשב 'אדם'.

מעביר על מדהויו

מעשה נורא הובא במסכת תענית (כה:) על התנא הקדוש רבי אליעזר שירד לפני התיבה בתענית גשמים, ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה.

ירד רבי עקיבא תלמידו אחריו ואמר 'אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו', ומיד ירדו גשמים.

היו החכמים מרגנים על כך שתפילת הרב לא נענתה, ואילו תפילת של התלמיד נענתה, עד שיצאה בת קול ואמרה: "לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו".

דברים אלו תמוהים ונראים כסותרים מיניה וביה.

אם זה מעביר על מידותיו וזה לא, הרי שגדול הוא המעביר על מדותיו מזה שאינו מעביר על מדותיו, וכיצד אמרה הבת קול שאין זה מפני שזה גדול מזה?

הסבר לשאלה זו כתב הרב הקדוש רבי חיים מטשרנוביץ זי"ע בספרו 'סידורו של שבת' (ח"א שורש ו ענף ג ט-ד), על פי נאמר צדיקים שהבחינו בין שני סוגי עובדי ה'.

האחד, נקרא 'צדיק וטוב לו', כלומר, טוב לו ונוחה לו ביותר עבודת ה', כי מטבע ברייתו הוא בעל מזג טוב, וגופו נמשך מאילו אחר קונו.

והשני, נקרא 'צדיק ורע לו', כי נולד בטבע רע ותכונות קשות, וגופו החמרי מושכו לתאוות העולם הזה, עד שקשה לו ומר כמות לעבוד את ה', ואף על פי כן מתגבר הוא על יצרו ומשבר מידותיו לכבוד קונו.

זו הכוונה שרבי עקיבא היה מעביר על מידותיו, לפי שרבי עקיבא היה בן גרים כידוע, ומטבעו היה בעל תכונות רעות וחמירות, עד שהיה אומר "מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", ועל ידי עבודה קשה, שינה את עצמו מן הקצה אל הקצה, והפך את מידותיו לטוב, ולעומת שהיה אומר "מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", נעשה עמוד התורה שבעל פה, בבחינת "ששכר חמור גרם" (בראשית מט טז).

ואילו רבי אליעזר בן הורקנוס, היה מטבעו בעל מידות טובות וגופו החמרי כפוף ומוכנע לפני נפשו ונשמתו, ואביו אדם גדול היה.

זו הכוונה בדברי הבת קול, לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה מעביר על מידותיו, כי רבי אליעזר לא הוצרך להעביר על מידותיו ולשבר את טבעו לעבודת הבורא, כרבי עקיבא שנולד בטבע קשה לעבודת ה' והתפיל בקושי רב למעלה הרמה ביותר.

על כן נענה רבי עקיבא בתפלתו, לפי שהגיעה והמאמצים חשובים ביותר לפני הקדוש ברוך הוא, ולפי רוב הצער שמצטער האדם עבור רצון הבורא, כן זוכה לשכר על כך.

דבר זה רמז במאמר **חכמינו ז"ל** (ברכות ח.) "גדול הנהגה מייגעו יותר מירא שמים".

הנהגה מייגע כפו, זה הנולד בטבע מנוגד לרוחניות ובתכונות קשות לעבודת ה', וברוב יגיעו מהפך טבעו ומשבר מידותיו לעשות רצון צורו, גדול הוא בעיני הקדוש ברוך הוא יותר מהנולד ירא שמים בטבעו.

מן הקצה אל הקצה

בדומה לתנא הקדוש רבי עקיבא ידוע שהרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זי"ע, התייגע ביותר בשבירת המידות בימי נעוריו, עד שהפך לטובה.

סיפר תלמידו הרב הקדוש רבי נתן מברסלב זי"ע (שבחי הר"ן, כא-כב), כי מלחמה גדולה ויגיעה רבה נדרשה מאת רבו עד ששיבר את תאות האכילה שהיתה קשה עליו ביותר, וכל כך קשה היה עבורו לגבור על תאוה זו, עד שנדמה היה לו שיוכל לשבר את כל התאוות מלבד תאוה זו של אכילה שתשאר בו לצנצ, משום שלא יצליח לשברה. ואף על פי כן התגבר וכפה את יצרו עד ששיבר גם תאות האכילה לגמרי.

כך סיפר גם, שבתחילה היה כעסן גדול מאוד, וברוב תשוקתו לעשות רצונו יתברך התחיל להתייגע על מדה זו של כעס עד שבטלה ממנו לחלוטין והיה לאדם סבלן גדול ביותר, שמאום לא הביא אותו לידי כעס.

למדרגה זו זכה להגיע בהיותו בארץ ישראל, אז הפכה נפשו לטוב גמור בלא שום צד הקפדה כלל, עד שאפילו מי

שהיה גורם לו את כל הרעות האפשריות, לא היה בלבו שום שנאה ותרעומת עליו! כדברים האלו סיפר גם הגאון הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע, שהעולם כולו רעש מפזרותו המבהילה לצדקה, ואילו כאשר היה נשבר או נאבד חפץ מביתו, ואפילו בערך פחות ביותר, היה נוגע הדבר ללבו הטהור: "בטבעי הייתי קמצן באופן חמור ביותר, עד כדי כך שבילדותי אם היו קורעים לי כפתור מבגדי היה הדבר כואב לי כמו שהיו חותכים לי אחת מצלעותי, ובעזר השי"ת עבדתי על עצמי ושיברתי מדותי, עד שלא אכפת לי כלל מכל דבר שאני נוהג ליהודי".

הסבר מופלא לכך נשמע מפי נינו הרב הקדוש רבי יקותיאל יהודה מקלויזנבורג זי"ע בספרו 'שפע חיים' (כא עמ' שפט), על פי דבריו המפורסמים של הגאון רבי ישראל ליפשיץ זי"ע בעל 'תפארת ישראל' (קידושין פ"ד מ"ד):

בשעה שיצאו ישראל ממצרים, חיל אחז את יושבי כל העולם ששמעו על הנסים והנפלאות שעשה הבורא לעמו בשדו את מערכות הטבע, והרגות מוסדות תבל. חשקה נפשו של אחד ממלכי הערבים לשלוני הגיעו השמועות, להכיר ולדעת מי הוא זה מנהיגם של בני ישראל שבמאמר פיו והנפת ידו ומטהו חולל את כל המופתים הללו, ושלח את אחד מצייירי המובחרים לכיוון מחנה בני ישראל במדבר, על מנת לצייר את קלסתר פניו הקדושות של משה רבינו.

עשה הצייר כאשר נצטוו, נסע למדבר, ושרטט את תואר פני משה רבינו איש האלקים.

כאשר הגיע הציור לידי המלך, כינס את כל חכמיו ויועציו, מומחים בחכמת הפרצוף, ובעלי הבנה בנפש האדם, והציג לפניו את הציור.

"בבקשה מכם, אמרו נא לי את תכונותיו של האדם על פי מראה פניו, ובמה כחו גדול". הביטו כל הזקנים והנכבדים בקלסתרן, וקבעו פה אחד: "אדם זה הניבט לעינינו הוא איש רע מעללים ללא ספק, אדם יחיר וגאה, להוט אחר הממון, ובעל מידות מושחתות ביותר..."

אדמו פני המלך. "כיצד ייתכן?! שקר אתם דוברים!!

הלא בכל העולם כולו מספרים תהלות ונפלאות האדם הגדול הזה, עבד ה' ובניאו, שכמוהו לא קם, רחום ותנוח תנוח דלים ואביונים, עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, ומעורו לא נהנה מאחרים כלל".

נבהלו כולם מאוד. "כנראה לא צייר הצייר את האדם הנכון, אין זאת אלא שצייר אדם אחר ממחנה העברים, תחת לשרטט את פני משה בן עמרם".

הצייר לעומתם נשבע בכל הקדוש והיקר לו, כי את מנהיג בני ישראל צייר, והחכמים, הם הטועים, ואינם מבינים בחכמת הפרצוף.

גמר המלך בדעתו לברר את הדבר, וציווה לרתום גמליו ומרכבותיו למסע ארוך המדבר. כאשר הגיע למחנה ישראל, וראה מרחוק את דמות משה רבינו איש האלקים, מיהר ונטל את הציור השמור עמו באמתחתו, ולפליאתו ראה כי אכן, עשה הצייר מלאכתו נאמנה, ושרטט את תואר פניו

הטהורות בדיוק רב ביותר.

כשהוא המום ומבולבל, ביקש המלך להכנס ולראות פני משה רבינו, ולשטוח בפניו את השאלה המנקרת בו. שמע משה רבינו את דברי המלך, והסביר לו.

"רע לך שצדקו שניהם, גם הצייר וגם חכמיו. אכן, בטבעי נולדתי במידות רעות ביותר, ותכונות קשות ומרות.

ולולי זאת, הרי אני כעץ יבש. במה עדיף אני מן הדומם והצומח? הלא גם הם נוצרו בטבעם בלא שום חסרון ותכונה רעה, ועושים הם את תפקידם נאמנה. העץ מצמיח עלים וענפים, פירות ופרחים, ומשמש כחומר בעירה להסקה ולבנייה, ואינו סוטה במאום מן התכנית שקבע הבורא.

הלא מלאכים ושרפים וחיות הקודש אינם חסרים במרום, אשר משרתני כולם אהובים כולם ברורים.

האדם לעומת זאת, נולד בטבע מסויים, ובתכונות שיש לתקן ולעבדן. זה תפקידו בעולם וזו מטרת בואו, ואם לא כן, מה מותר האדם מן הבהמה?

ואני, נולדתי בטבע מר וקשה, עוד הרבה יותר ממה ששמעת מחכמך, אלא שיגעתי ועמלתי קשות, עד ששיברתי את מידותי הרעות והפכתי אותן לטובה".

אכן, לפי גודל נשמת האדם, כך ניתן לו משמים גוף חמרי ועכור, עמו יאלץ להתמודד בדרך העולה בית אל-זה תפקידו להלחם עמו ולגבור עליו, עד שיהפוך גם את יצרו הרע לטובה.

מעשה זה, שעוררין יצאו עליו בעת הדפסת פירושו 'תפארת ישראל', מחשש של פגיעה כביכול בכבוד משה רבינו רבן של הנביאים, הובא כבר בקדמונים, וכן בספר הקדוש 'אור פני משה' (פר' חוקת), אך ברור לעין כל המתבונן שאין כאן כל פגיעה, אדרבה, זהו השבח הגדול ביותר שמשבח בו אדם - אם נולד במידות קשות ורעות, והצליח לגבור על טבעו, לשברן ולהפכן לטוב.

כי אלמלא נולדה נשמה קדושה שכזו בגוף עכור כזה, מה לה לרדת לעולם הזה? מוטב היה לה להישאר בעליונים, תחת כסא הכבוד, ומה פעולתה? כי עיקר בריאת האדם בעולם הזה, היא לשבר את המידות הרעות שנולד עמם בטבעו!

כך הביא הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה זי"ע בספרו 'בן פורת יוסף' (פר' לך לך), בשם מורו ורבו הבעל שם טוב הקדוש, שאמר זאת בשם רבינו סעדיה גאון.

שור בן יומי קרדי שור

תוספת הסבר בדבר, יש למצוא על פי דברי חכמינו ז"ל במסכת בבא קמא (סו:): שבהמות כדוגמת שור ואיל, אף כשהן עדיין עגל וטלה בני יומם, קרויים בתורה שור ואיל.

שור לפי שנאמר (ויקרא כב כז) 'שור או כשב או עז כי יולד' - כבר משעת לידתו קרוי שור. ואיל, ממאמר יעקב אבינו ללבן 'ואילי צאנך לא אכלתי' (בראשית לא לח), ומוכרח שהכוונה אפילו לטלה בן יומם, שאם לא כן, מה הרבותא בכך שלא אכל איל, שמא אכל טלה.

הסביר הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זי"ע את חנימיות הענין, כי האדם מהלך הוא, כל חייו נמצא הוא בתנועה. בתחילה,

קטן הוא, ואט אט עומד על דעתו ומוסיף חכמה, ואינו נולד כשהוא בשיא שלמותו. לעומתו, הבהמה נולדת כשהיא גמורה ומושלמת, וזמן קצר לאחר בואה לעולם, כבר יכולה היא ללכת ולקפוץ.

כי בעלי החיים, בשונה מהאדם, נולדים עם כל תכונותיהם. השור והאיל, גם בהיותם בני יומם, הרי הם קרויים שור ואיל לכל דבר.

אם כעסנים ורגזנים הם בטבעם, הרי שתכונה זו תלויה אותם מיום הוולד עד יום מותם, ואילו האדם, גם אם עיר פרא יוולד, ביכולתו ומחובתו לשנות זאת לחלוטין, ובמשך כל ימי חייו הוא נמצא במלחמה תמידית המתחדשת מדי יום ביומו, היא מלחמת היצר, לשבר את מידותיו הרעות ולבטלם.

וכן כתב גם הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (שקלים תרנ"ט), על מאמר חכמינו "אתם קרויים אדם ולא האומות קרויים אדם", כיגוייהאומות דומים הם לבהמה, כשור בן יומי הקרוי שור, וכלידתו - כן הוא במותו, ואילו יהודי, נולד כשהוא חסר, ויש למולו בן שמונת ימים, וכך כל העת הוא מתעלה ומתרום ממדרגה למדרגה כל חייו.

זו הכוונה "אתם קרויים אדם", המהלך וגדל דעתו וחכמתו.

כיצד יכול האדם לברוא טבע חדש ולשבר טבעו הישן?

על כך כתב רבינו הקדוש רבי אלימלך מליזענסק זי"ע ב'צעטלי קטן' (טז), כי תכלית בריאת האדם היא לשבר את הטבע לכן יורז את עצמו לתקן מידותיו בשנת שמונה עשרה לימי חייו, וזאת, על ידי היפוך המידה במשך ארבעים יום רצופים.

כגון, הנולד בטבע של עקשנות, ישבר את טבעו זה במשך ארבעים יום רצופים, וינהג להיפך מעקשנות. הנולד בטבע עצל, ינהג בתוקף מידת הזריזות במשך ארבעים יום רצופים. והנולד ביישן, ינהג ארבעים יום במידת העזות וקדושה, ויתפלל בקול רם דוקא ובחשק גדול ונענוע גופו בהתלהבות.

כך עד שיעזרוהו משמים להסיר המידה הרעה מקרבו.

עז מסירות נפש!

דברים מופלאים כתב הגאון הקדוש רבי שלום משאץ זי"ע בספרו 'דעת שלום' על פרק שירה (מאמר שירת היונה), כי מכיר הוא אדם אחד שבנערותו היה רגזן ביותר בטבעו, וכעסן גדול היה מבטן ומלידה.

כאשר עמד אותו אדם על דעתו, הרהר, כי לא ייתכן שאדם בר דעת ויודע ספר יחיה עם מידה מגונה שכזו, ולא יצליח לשבר את טבעו ולגבור על תכונותו.

לקח האיש מוסר מצדיקים רבים ששיברו טבעם וגברו על יצרם, וגמר בדעתו לשבר את מידת הכעס הטבעי בנפשו ולהכניעה, עד כדי מסירות נפש ממש! לא חלף אלא זמן קצר ביותר מהחלטתו זו, ולמחרת היום, אירע לו מקרה מכעים ביותר.

זכר האיש את אשר החליט בנפשו, חשק שנינו וסגר פיו בחזקה, ולא הוציא הגה מפיו, וכסגולה לגבור על יצרו שיווה את שם הוי"ה לנגד עיניו כסגולה.

ובקרבו פנימה געשו רגשותיו והמו תחושות הכעס בקרבו במלוא עוזם, עד שחש בסכנת נפשות של ממש. אז אמר לעצמו: הן הבטחתי לעצמי שלא אכעס עוד לעולם, ולו אצטרך למות עבור כך!

כך סבל היהודי בדומיה זמן מה, עד שחלפה הסערה בקרבו, וניצח את יצרו. וכך אירע לו שוב ושוב, עד שבעבור מחצית השנה קנה לו בקנין נצח את מידת הסבלנות, ומידת הכעס הפכה בעיניו לדבר מגוחך ביותר, עד שלא הבין כיצד יכול אדם לכעוס!

בספרו לא גילה לנו הרבי משאץ מיי הוא אותו אדם שהכיר, אך מפה לאחור שח כמה פעמים למקורביו ובני משפחתו, כי אותו אדם לא היה אלא הוא בעצמו שהכיר בנפשו נטיה למידת הכעס בימי בחורות, עד ששירש מקרבו מידה זו לחלוטין.

עין טובה

לא דבר קל הוא לעבוד על המידות ולהפכן, הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור ז"ע, בעל 'חידושי הרי"מ', אומר היה שבשבע-עשרה שנה היה עוסק ביגיעה רבה להשיג את מידת עין טובה, עד שזכה לקנותה בשלמות.

כפי שסיפר החסיד רבי משה'ה וואלער, ששמע מפיו כי אף אדם בדורו לא הגיע לתכלית של מידת עין טובה כמותו, לפי שהרבה ביותר לעבוד על כך ונתאמץ בתפלה ביותר.

לא רק בענייני העולם הזה רכש בעל 'חידושי הרי"מ' את מידת עין טובה, קנייני העולם הבל היו בעיניו, ולא לשם כך ארכו לו שבע-עשרה שנה בעבודת המידות, אלא בעיקר בעבודת הבורא, כאשר היה רואה את חבירו עובד את ה' באופן נעלה יותר, ומצליח יותר בלימוד והתמדה ושאר ענייני עבודת ה', שמח היה בנחת הרוח שעולה למרום מעבודת אותו אדם.

והוסיף הרבי בלשון קדשו: "מדה זו עומדת לפני בכל פינה שאני פונה ומלמדת זכות עלי והיא מסייעת אותי לכמה דברים טובים בעיני עבודה".

מהי אותה מידת עין טובה אותה כל כך עמל הרבי להשיג, שמע מפיו נכדו הרב הקדוש רבי פנחס מנחם מפילץ ז"ע בעל 'שפתי צדיק', כי כל ימיו עבד על עצמו שלא תראינה עיניו ברע של אף אדם מישראל, ותמיד יראה רק את הטוב, כי זהו עיקרה של מידת עין טובה.

אך בזקנותו, לאחר שהחל להנהיג את העדה, מוכרח היה לדעת מה מצבו של כל אחד, ולהביט על חסרונותיו, וגדול מאוד היה צערו על כך.

עין עשה פיר

ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם (בראשית חב).

תחת אחד השיחים שאל הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור ז"ע בעל 'חידושי הרי"מ' את בנו רבי אברהם מרדכי: "התדע כמה אילנות יש בגן עדן?"

כאשר שתק רבי אברהם מרדכי, אמר האב הגדול: נראה שיש שש מאות ושלוש עשר אילנות בגן עדן, כנגד תרי"ג מצוות,

לפי שכנגד כל מצוה יש אילן אחד. הסבר לדבר מצאנו בפי חתנו של רבי אברהם מרדכי, הרב הקדוש רבי פנחס מנחם מפילץ ז"ע בספרו 'שפתי צדיק' (פר' קדושים אות יז-טז), כי באמצעות אותו אילן הנטוע בגן עדן שכנגד כל מצוה, יכול האדם הדבק במצוה זו באופן מיוחד, להתעלות ולהתקרב לקונו להשיג שרשה העליון של המצוה.

כאשר מקיים האדם מצוה, הרי הוא כביכול משקה את אותו אילן המכוון כנגד מצוה זו גן עדן ומצמיחו. ולעומת זאת, יונק הוא משפע קודש וזוכה לחיות פנימית מאותו אילן שבגן עדן, כיון שאף הוא נמשל לעץ השדה, כמאמר הכתוב (דברים כ ט) 'כי האדם עץ השדה', ורמ"ח אבריו ושס"ה גידיו יונקים משורש חיות האילנות שבגן עדן.

מהות הענין הוא חטאה של האדמה בכך שלא הוציאה עצים שטעם עצם ופרים שוה (ב"ר ה ט), בגן עדן טעם העץ והפרי שוים הם, כתכלית הבריא, שהרי תכליתו של העץ היא הפירות, וכאשר העץ עצמו הוא בבחינת פרי, זו התכלית הרצויה.

על כן הניח הבורא את האדם הראשון בגן עדן, בו היה מוקף באילנות שהם המצוות, שיראה את הפירות ופירי הפירות היוצאים מכל אילן, ויבין כי כל מצוה גוררת מצוה אחרת, ויקח מוסר לעבודת ה' ותיקון הנפש.

זו גם הכוונה הטמונה במאמר התורה 'כי האדם עץ השדה' - אלו הם עצי גן עדן שמצמיח האדם על ידי עבודתו את בוראו.

יסוד הדברים נמצא בדברי רבינו בעל 'אור החיים' הקדוש (בראשית ב טו), שכתב כי הנהגת העולם התחתון כעבודת האדמה אינם אלא דוגמא ומשל לעבודת הבורא, וכך למשל, כשם שעל מנת להפיק תבואה מהאדמה יש לחרוש ולזרוע להשקות ולקצור, לנכש מעשבים שוטים ולשמור ממוזיקים, כך יש לנהוג בעבודת הבורא על מנת לתקן את הנפש, לחרוש בעבודת המידות, לזרוע במצוות, וביותר, לשמור מפני המזיקים והעשבים השוטים, אלו הם המצוות הלא-תעשה.

ומעין זה כתב כבר רבינו יום טוב צהלון, בפירושו לאבות דרבי נתן (מן אבות ספ"א), בגדול פגם החטא המעכב את השפע מהעולמות העליונים, סותם את צינורות הברכה, ופוגע באילנות, ובעשיית המצוה להיפך, מתרבה השפע והברכה משתלחת באילנות ובורעים.

דברי בעל 'חידושי הרי"מ' עלולים לעורר תמיהה בלב הלומד את דברי חכמינו ז"ל במסכת פסחים (צד). שגדלו של גן עדן הוא פי ששים משטחו של העולם כולו, וכיצד ייתכן שבשטח כה עצום יהיו נטועים תרי"ג אילנות בלבד? דומה שאין זה גן אלא מדבר.

התשובה היא, שאכן אילנות רבים מספור ישנם בגן עדן, ומספר הזנים והמינים הוא שעולה לתרי"ג.

זאת בשונה מדברי בעל 'אור החיים', כי האילנות הם מצוות העשה, ומצוות הלא-תעשה מכוונים לעבודת הניכוש והרחקת המזיקים.

באופן אחר, יישב הבן, הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בעל 'שפת אמת', כי על ידי עבודת ה' וקיום המצוות

ע"י בני ישראל, נוספים כל העת אילנות בגן עדן (בית ישראל קדושים תשי"ב). במרכז גן עדן נטועים כמובן עץ החיים ועץ הדעת, עץ החיים מכוון כנגד התורה הקדושה כמאמר (משלי ג יח) 'עץ חיים הוא למחזיקים בה', ועץ הדעת מכוון למצוות ברית-מילה, משום שבדומה לעץ הדעת שהוא טוב ורע כאחד, כך ברית המילה יש בה טוב ורע כאחד, השומר ברית-קודש כראוי הרי הוא טוב בכל ואין למעלה ממנו, ואם לאו, להיפך חלילה.

שורש וענף

זוית נוספת לענין זה, כתב הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ע בספרו 'תפארת שלמה' (שי"ש ז ט), כי כל התורה כולה דומה לאילן אחד גדול בעל גזע אחד שענפיו מרובים, ועל כן אומרים בנוסח ה'לשם יחוד' לפני כל מצוה, כאילו קיימתי בכל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצוות התלויות בה.

אמנם המצוות, תרי"ג הן במספר, אך הן אינן כשש-מאות ושלוש עשר אילנות נפרדים, אלא כאילו רב פארות ובו שש-מאות ושלוש עשר ענפים היונקים כולם מאותו גזע.

לכל ענף צורה אחרת ונתונים שונים מחברו; האחד ענף קצר והאחר ענף ארוך, האחד נושא פירות רבים, והאחר מעטים, האחד דק ושברירי, והאחר עב וחסון, אך מקור כולם מאותו גזע, ובו תלוים כולם.

וכך המצוות, כל מצוה שונה מחברתה, אך כולן כלולות האחת מרעותה, ובכל מצוה יש מטעמי כל תרי"ג המצוות האחרות, אלא שבמצוה אחת הדגש הוא על טעם אחד ובמצוה אחרת הדגש הוא על טעם אחר.

כך יכול כל יהודי ויהודי לקיים את כל תרי"ג המצוות, אף שאין ביכולת אף אדם בעולם לקיים בפועל ממש, משום שיש מצוות השייכות לכהנים ויש השייכות ללוויים, יש לזכרים ויש לנקבות, יש מצוות התלויות במצבים מסוימים שאינם בשליטת האדם, או במצבים הסותרים זה את זה, כגון מצוות יבום וחליצה.

האפשרות לקיים מצוות אלו, היא רק באמצעות התקשרות באילן המצוות שמגדעו יונקים כולם, ועל ידי האחיזה באילן זה, ניתן לדבוק בטעמי כל המצוות. לאור הדברים ניתן להסביר פן נוסף במאמר התורה 'כי האדם עץ השדה', כי האדם המקיים מצוות כראוי, ובפרט באמירת 'לשם יחוד' לפני קיומן והתקשרותו בטעמי כל המצוות כולן, מחזק את האילן העליון שבגן עדן, ומתקן בכך את חטא עץ הדעת להשלים את קומת האדם הרוחנית, כי הדעת היא המחשבה, ועל ידה כוללים את כל תרי"ג המצוות.

רמז לרעיון זה ניתן למצוא בדברי האמורא הקדוש רבי חייא בר אבא (עירובין נד). שנמשלו דברי התורה לתאנה בפי החכם מכל אדם (משלי כז יח) במילים 'נוצר תאנה יאכל פריה', לפי שכשם שלאילן התאנה אין זמן מסוים שבו בשלים הפירות ולוקטים אותם, אלא מתבשלים הם לאטם כל פרי בזמנו, וכל זמן שאדם ממשמש באילן הוא מוצא תאנים, כך

דברי התורה, כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם.

אילן התאנה הרי הוא הוא עץ הדעת שבו חטא אדם הראשון כמו שאמר התנא הקדוש רבי נחמיה (סנהדרין ע), וזו הכוונה כי הנוצר את התורה שנמשלה לתאנה שהיא עץ הדעת, ובכל עת שמקיים הוא מצוה, נתונה דעתו לקיים את כל תרי"ג המצוות התלויות בה, הרי הוא מתקן את חטא אדם הראשון שאכל מפריה באיסור.

יבא בעל הכרם

מעשה באדם אמיד שנטע פרדס מלבב ורחב ידים, ובו מגוון זני אילנות ועצי פרי נדירים, אותו טיפח במסירות.

ביום בהיר, הביט בעל הפרדס מחלון ביתו, ולתדהמתו ראה זר שנכנס לפרדס מתקרב לעצים המלבבים, וקוטף מפירותיהם מלא חפנים להנאתו.

שתק האיש ולא עשה מאום.

למחרת, שוב עמד העשיר בחלונו, והנה רואה הוא את אותו אדם, נכנס שוב אל הפרדס, הפעם לא הסתפק ההלך בכמה פירות, אלא תלש כמה ענפים עמוסים, הכניסם לצורו, ופנה לדרוכו.

הביט בעל הבית על עלבונו, ועדיין שתק.

ביום השלישי, כבר ניצב בעל הפרדס על יד החלון, משגיח על אילנותיו.

ואכן, מיועדנו נצפה נכנס אל הפרדס, אך פעם, ראה בעל הבית על כתפו גרון משונן.

לחרדתו ראה האיש, כיצד מניף הזר את הקרדום, ומתכוון לעקור את האילנות הנאים.

כעת שוב לא שתק. הוא זינק ממקומו במרוצה החוצה אל הפולש המשחית, והחל להפליא בו את מכותיו, תגמול נאמן על שלושת הימים האחרונים.

מעשייה זו, המשיל מרן בעל 'חפץ חיים', להנהגת העולם על ידי הקדוש ברוך הוא. העולם הוא פרדסו של הבורא, וישנם רשעים הסרים מדרך התורה והמצוות.

יש חוטאים ופושעים הפורצים את הגדרים והסייגים שקבעו חכמינו ז"ל לשמור על הפרדס, אולם אינם מהינים לעבור על איסורים המפורשים בתורה.

ולעתים, בעל הכרם, שותק ומאריך אפו, אולי ישובו מדרך הרעה.

יש, המרשיעים יותר ועוברים לתיאבון אף על עבירות מן התורה, אף לאלו עלול בעל הפרדס לשתוק ואינו מענישם תמיד תיכף ומיד, ייתכן שיעברו את העולם הזה בלא עונש.

אולם אותם רשעים במוזי, העוקרים בזדון ובכוונה תחילה את האילנות שבפרדס, מנסים לעקור את התורה והמצוות, יבאו בוודאי על ענשם תיכף ומיד. לנזכר מעשים כאלו אין בעל הכרם שותק, אלא משיב גמולם בראשם כבר בעולם הזה.

אם זו מידת הפורענות והעונש על המזיקים לפרדס, שבעתיים אמורים הדברים במידה טובה, לאלו השומרים על פרדסו של המלך, מפריחים אותו ומטפלים בנטיעותיו במסירות, אין ספק שזוכים הם לחיי אושר כבר בעולם הזה, כמו שנאמר (משלי ג יח) 'עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר'.

מצאיות הדעת בקרבן.

זו היא בחינת 'ארון נושא את נושאי' (פסוק לה.), שהאוחז בארון עלול לטעות שהוא המחזיק את הארון ושומרו מליפול, אך האמת תורה דרכה שהארון הוא הנושא את המחזיק בו ומחזק את כחו. כך גם דעתו של אדם, שהוא סבור שהוא המשתמש בדעתו עבור כבוד שמים, אך האמת היא שכל מצאיות הדעת בקרבן לא נוצרה אלא עבור זה שידע להודות ולהלל ולשבח, ומטרה זו היא המגבירה בו את כח הדעת, ובדבר זה טעה אדם הראשון בחטא הקדום באכלו מעץ הדעת.

כשהדיבור נעשה מעשה

בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם (תהלים לג).

במבט ראשון נדמה שכוחו של דיבור אינו אלא לספר על המציאות. אולם דוד המלך עליו השלום מגלה בפסוק שלפניו יסוד אחר לגמרי: 'בדבר ה' שמים נעשו' - הבריאה עצמה נעשתה בדיבור. מתוך נקודה זו נוכל לעמוד על מאמרו המופלא של חכמינו בענין אמירת 'ויכולו' בליל שבת.

במסכת שבת (קט:) אמרו חכמינו ז"ל, שכל המתפלל בליל שבת ואומר 'ויכולו' מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שכן, נדרשת המילה 'ויכולו', כַּוְנָה, כלומר, כביכול נקרא פסוק זה על האדם האומר פסוקים אלו, יחד עם הקדוש ברוך הוא, ושותף הוא במעשה בראשית. ושם, למד האמורא רבי אלעזר מן הפסוק 'בדבר ה' שמים נעשו' שהדיבור כמעשה.

והנה, כתבו רבותינו הראשונים (מאירי שבת שם בשם הגאונים, אור זרוע ח"ב סי' כ, מרדכי פסחים קו.) שיש לעמוד בעת אמירת ויכולו מפני שהיא עדות, ובעדות נאמר (דברים יט טז) 'ועמדו שני האנשים' ודרשו **חכמינו ז"ל** (שבועות ל:) שהם העדים שצריכים לעמוד בשעת עדותם.

אם נתבונן בענין העדות שבאמירת 'ויכולו', תעלינה לנגד עינינו שתי קושיות עצומות:

ראשית יש להבין: איזו תועלת יש לבוא ולעולם כולו בעדותנו על מעשה בראשית? וכי דבר הקיים לעיני כל צריך אותנו שנעיד עליו? הלא עצם מציאות העולם שרירה ועומדת, ומה משמעות יש בעדותנו לאמתה או להכחישה חלילה?

עוד יש לשאול: לאחר שאמרו חכמים שהאומר 'ויכולו' זוכה ונעשה שותף לבוא במעשה בראשית, כיצד נוכל אנו להעיד? והרי השותף לדבר, נוגע הוא בדבר ופסול לעדות!

הסביר הרב הקדוש בעל 'שפת אמת' מגור (בראשית תרס"א), יום השבת ניתן לנו כדי שבו נעיד על בריאת העולם

על ידי הקדוש ברוך הוא, ובספר הזהר הקדוש (ח"ב ז:) אמרו, שמהותה של השבת היא 'עדות', כיון שבשני לוחות הברית מכוונות חמש הדברות שבימין כנגד הדברות שבשמאל, ומצוות השבת, שהיא הדיבור הרביעי, מכוונת כנגד הדיבור התשיעי שהוא הרביעי בלוח השמאלי והוא מצוות 'לא תענה ברעך עד שקר', לומר לנו שנועד יום השבת להעיד על מציאות הבורא שברא את עולמו בששה ימים, ולכן נברא האדם סמוך לשבת.

זו היא עבודתם של בני ישראל בכל הדורות, לספר תהלות הבורא, כדברי הכתוב (ישעיה מג כא) 'עם זו יצאתי לי תהלתי יספרי', ולצורך כך על האדם לחזק בקרבן את הדעת, כדי שיוכל להעיד כראוי, ובעדותו יזכה שתתגבר דעתו, וחזור חלילה עד אין סוף.

בסיום דבריו מביא בעל 'שפת אמת' את הפסוק **בישעיה (נא טז)** 'ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה', שדרשו על כך חכמינו בספר הזהר הקדוש (הקדמת הווה דף ה:): 'אל תקרי עמי אתה, אלא עמי אתה, להיות שתף עמי. מה אני בדבור שלי עשיתי שמים וארץ, כמו שנאמר (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו', אף כך אתה.

ובזה נבין היטב כיצד יתכן שיעשה אדם שותף למעשה בראשית. היות שתכלית הבריאה היא להעיד על מעשי ידי הקדוש ברוך הוא, להודיע מציאותו ולפרסם בריאתו, ממילא כל מציאות הבריאה מתחדשת לפי מדת כח עדותם של ישראל.

ואם כך בכל יום ויום, על אחת כמה וכמה ביום שבת קודש, כי כשם שישראל נבחרים מכל הברואים לעדות זו, כך יום השבת הוא הזמן המעולה מכל הזמנים עבור העדות, כיון שיום השבת נקבע עבור העדות, כאמור. ומשום כך העומד בשבת ואומר 'ויכולו' נעשה שותף בבריאת השמים והארץ, כי זו היא תכלית הבריאה.

כשנתבונן, נסיק שמטרת העדות היא לברר את תכלית האדם בעולמו, שבכל מעשיו יהיה שבח וכבוד לבוא עולמים. ולפי זה אין הקדוש ברוך הוא נצרך באמירת 'ויכולו' לעדותנו, וגם האדם לא יוכל להעיד על אשר איננו משיג, אלא עקר העדות היא להפך, מן הבורא אל האדם.

וביתר ביאור: בכל איש ישראל שוכן ניצוץ אלקי, חלק א-לוה ממעל, המחיה אותו ומדבק את נשמתו בבורא יתברך, ותכלית העדות היא להביא לכך שחלק זה שהוא רוחני, יאיר לכל חלקי האדם באור האמונה, ויביאו לזכור שתכלית כל הברואים כולם היא להביא לידיעת הבורא שתהיה נכרת במעשיהם.

כאשר דבק האדם בתכלית זו ומכיר בתפקידו הרוחני, אזי הוא מחבר עצמו

למטרה האמתית שבעבורה נברא העולם, ובכך נעשה שותף במעשה שמים וארץ.

בכך אף נבין מדוע האומר 'ויכולו' ונעשה שותף במעשה בראשית אינו פסול להעיד מדין נוגע בעדות, כיון שאין מטרת העדות כבעלמא, להעיד על אמתות הדבר ולאשרו, אלא רק לברר בתוכיותו של האדם פנימה מהי תכלית הבריאה, ובכך יבוא האדם להיטיב מעשיו, שיהיה בהם נחת רוח וכבוד לבוא העולם.

דבר חידוש אמרו בשם **רבי בצלאל אשכנזי** (קובץ שיטות קמאי שבת שם) שתקנו לומר ויכולו בלחש ואחר כך בקול רם, כי מי שיש לו עדות להעיד על חברו צריך להכין את הדברים בינו לבין עצמו היטב כדי שלא יגמגם בדברים, ואחר כך בא ומועיד הדברים בקול רם, וכל שכן שבעדות על הקב"ה צריך להכין את עצמו היטב, ולכן אומרים קודם בלחש, ואחר כך הוא מוכן לאומרו בקול רם וברור.

זהו עומק דברי דוד המלך עליו השלום 'בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם'. הפסוק אינו מלמד רק כיצד נברא העולם בראשיתו, אלא מגלה את כוחו של דיבור אמת. השמים נעשו בדבר ה', וכאשר יהודי מעיד בפיו על מעשה בראשית, נעשה גם דיבורו לכוח פועל - עדות שהיא שותפות, ושותפות הפותחת פתח לכפרה.

היה העולם מתמוטט

כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכן אמונתך בהם (פס'ג).

כך אמרו חכמינו במדרש שוחר-טוב על פסוק זה: 'מתחילה כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם היה העולם מתמוטט, שלא היה לו על מה לסמוך. ברא הקדוש ברוך הוא את אברהם ועדיין היה מתמוטט, שיצא ממנו ישמעאל. הוליד אברהם את יצחק ועדיין היה מתמוטט, שיצא ממנו עשו. ואחר כך כאשר בא יעקב נתבסס העולם, שהיתה מיטתו שלימה'.

מן הדין להתבונן בדברים אלו, למה הכוונה בהתמוטטות העולם?

וכאן נפתח פתח לעומק הדברים: כי מתחילה נבנה העולם במידת החסד, וכמו שאמרו **חכמינו ז"ל** (ב"ר יב ט) על הפסוק 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם' - 'באברהם', כי בזכותו של אברהם נברא העולם, ומידתו של אברהם הן היא מידת החסד, על כן נאמר 'עולם חסד יבנה'.

אמנם האור העליון שהשפיע הבורא יתברך בעולם על פי מידת חסדו, היה זך ובהיר ביותר, עד שלא היה ביכולת לסובלו, כשם שאין האדם יכול לסבול את אור השמש במידה רבה מדי, ולכן היה העולם מתמוטט מחמת האור הגדול עד שכמעט ונעשה בטל במציאות.

וכמו כן במידת הדין שהיא מידתו של יצחק אבינו בלבד, לא יכול היה העולם להתקיים מחמת רוב היראה, שכן, בהכרח יחטאו הברואים בעולם, ועל פי מידת הדין תבוא עליהם כליה תיכף ומיד.

ומאידך, גם במידת החסד לבדה אינו יכול להתקיים, עד שבא יעקב אבינו שהוא הממוצע בין האבות, במידת התפארת, ונתבסס העולם.

וכמו שאמרו **בוזר הקדוש** (ח"ג טה.) על הפסוק (תהלים נ א) 'א-ל אלוקים ה' דיבר ויקרא ארץ', ששלושת השמות הללו רומזים לשלושת האבות, שם א-ל רומז לבחינת חסד היא מידתו של אברהם אבינו עליו השלום, שם אלוקים מרמז לבחינת גבורה שהיא מידתו של יצחק אבינו, ושם הוי"ה מרמז ליעקב אבינו שהוא מרכבה לשם הוי"ה הקדוש. ומכאן שלושתם 'דיבר ויקרא ארץ' שברא ה' יתברך את העולם.

כי האבות הקדושים היו הגילוי של שלוש הספירות הקדושות חסד גבורה תפארת, ורק על ידי שלושתם יחד היה אפשר לברוא את העולם כידוע מכל ספרי הקבלה והחסידות.

שהרי כי במידת הדין לבד לא היה יכול העולם להתקיים, כי מיד היתה באה כליה לעולם אם לא היו מקיימים רצון ה' בשלימות, אף גם במידת החסד לבדה לא היה אפשר, כי לא היו יכולים להכיל גודל האור האלוקי של הבורא יתברך אם היה בא בלי צמצום, וגם בריבוי החסד בלי גבול היה מגיע האור גם לרשעים שאינם זכאים לכך, לכן היה נצרך למידת תפארת שהיא המכרעת בין החסד והגבורה וממצעת ביניהם.

ולכן שלושת האבות הם שלושת הדיינים שזה מזכר וזה מחייב ויעקב אבינו עליו השלום הדיין השלישי מכריע.

בפנימיות הדברים בדרכי העבודה פירוש הדברים, כי מטרת כל הבריאה הייתה כי נתאוה הקדוש ברוך הוא שיהיה לו דירה בתחתונים (תנחומא נשא טז), שיתגלה אורו יתברך בעולם, והאבות הקדושים הקריאו שם שמים בפי כל בריה, והורידו השכינה לתחתונים, וכל אחד מהם גילה בחינה אחת בדרכי העבודה וגילוי האלוקות בעולם כפי שביארו בספרי קודש, אברהם גילה איך אפשר לגלות האור האלוקי ולהידבק בה' יתברך בבחינת אהבה, ויצחק לימד להועיל את דרך היראה, ויעקב אבינו לימד את בחינת תפארת היא בחינת התורה שיש בה מיצוע והכרעה בין דרכי האהבה והיראה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, שיכללו את הדרך הראויה לכל זרעו של יעקב, שכאשר ילכו בדרך התורה לא ימוטו ולא יכשלו ויוכלו לעבוד את ה' באמת באהבה וביראה.

לשעיצת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077

ספר
ויהלל